

он; Весы – Ζυγόν – *зиго*; Дева – Παρθένος – *парфено*, Козерог – Αἰγόκερος – *егокерос*; Скорпион – Σκορπίος – *скорпиос*. Названия этих знаков зодиака транслитерированы достаточно точно в соответствии с рейхлиновым вариантом произношения. Следующие знаки переданы с некоторыми искажениями, вместе с тем греческий источник названия не оставляет сомнений: *тохетос* – Τοξότης – Стрелец; *идрухос* – Ὑδροχόος – Водолей; *ихиу* – Ἰχθύς – Рыбы. Созвездие Рака довольно трудно опознать: по-гречески оно будет Καρκίνος, в рукописи написано *каринеос*.

Изучение астрологических статей, содержащихся в сборнике № 091/276К, позволяет проследить этапы заимствования и адаптации иноязычной лексики, относящейся к сфере астрономии и астрологии, выявить особенности употребления астрономических терминов и некоторые тенденции развития данного пласта лексики, к примеру, смену греческой системы названий планет на латинскую.

Литература

1. Аристотелевы врата, или Тайная тайных: Рукопись белорусского письма, конец XV – начало XVI в.
2. Булыка А. М. Лексічныя запазычанні ў беларускай мове XIV–XVIII стст. Мінск, 1980.
3. Куртик Г. Е. О происхождении названий греческих зодиакальных созвездий. – Интернет-адрес: http://www.argo-school.ru/issledovaniya/istoriya_astrologii/zodiakalnyih_sozvezdii/zodiakalnyih_sozvezdii/.
4. Скварчэўскі Д. В. Астранамічныя і астралагічныя творы XVI–XVII стст. у архіўных і бібліятэчных фондах Беларусі // Актуальные проблемы источниковедения: материалы III Междунар. науч.-практ. конф., Витебск, 8–9 окт. 2015 г. Витебск, 2015. – С. 163–166.
5. Станкевич Л. И. Рукописный сборник гадательно-астрологического содержания XVI в. «Аристотелевы врата, или Тайная тайных» из фонда Национальной библиотеки Беларуси // Здабыткі: дакументальныя помнікі на Беларусі. Вып. 9. С. 94–127.
6. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: В 4 т. М., 1964–1973.

ПАЭЗІЯ ГЕНРЫХА ГЕЙНЭ Ў ПЕРАКЛАДАХ ЮРКІ ГАЎРУКА

Ю. П. Іванова

Як вядома, адным з вельмі важных тыпаў міжкультурнай камунікацыі, а дакладней, дыялогу культур з’яўляецца мастацкі пераклад. Ён знаёміць носьбітаў адной культуры з другой, праз яго адбываецца творчы ўплыў той літаратуры, якую перакладаюць, на сваю, і ў сваёй нараджаецца новае. Адзін з самых перакладаемых замежных паэтаў у Беларусі – выдатны нямецкі паэт Генрых Гейнэ. Сярод тых, хто

адным з першых адкрываў яго творчасць для беларускага чытача, быў паэт і перакладчык Юрка Гаўрук. Яго пераклады яшчэ ніколі не становіліся аб’ектам самастойнага навуковага разгляду, што робіць тэму дадзенага артыкула дастаткова актуальнай.

Юрка (Юрый Паўлавіч) Гаўрук быў другім пасля Максіма Багдановіча ў складаным працэсе засваення паэзіі Генрыху Гейнэ па-беларуску. Згодна з біяграфічнымі звесткамі, прыведзенымі ў бібліяграфічным слоўніку «Беларускія пісьменнікі» (гл.: [4, с. 155–158]), ён нарадзіўся 23 красавіка (6 мая) 1905 г. у Слуцку ў сям’і служачага. У 1925 г. Ю. Гаўрук скончыў Вышэйшы літаратурна-мастацкі інстытут імя В. Брусава ў Маскве. Паэт выкладаў у Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі, а пасля – у Магілёўскім педінстытуце. 28 красавіка 1935 г. ён быў асуджаны за «антысавецкую агітацыю» і прыгавораны да 8 гадоў пазбаўлення волі. Працаваў на розных работах у Карэліі, Усходняй Сібіры, Комі АССР. 27 лютага 1958 г. Ю. Гаўрук быў рэабілітаваны, пераехаў у Мінск. Працаваў памочнікам галоўнага рэжысёра па літаратурнай частцы Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы. Памёр Юрка Гаўрук 18 лютага 1979 г. у Мінску.

Ю. Гаўрук працаваў у галіне перакладу з французскай, англійскай, нямецкай, польскай, рускай, украінскай моў на беларускую мову. Ён быў аўтарам першай на Беларусі анталогіі паэтычных перакладаў «Кветкі з чужых палёў» (1928), а таксама артыкулаў па тэорыі і практыцы мастацкага перакладу, якія ўвайшлі ў кнігу «Ступень адказнасці» (1986). Гаўрук пераклаў асобныя творы Ў. Шэкспіра, А. Пушкіна, Ф. Шылера, А. Міцкевіча, Дж. Байрана, Л. Украінкі, А. Маруа, Э. Хемінгуэя, Ж. Б. Мальера і інш.

Звернемся цяпер да перакладаў Ю. Гаўрука з Гейнэ і найперш – да перакладу верша «Aus meinen großen Schmerzen...» («З маіх вялікіх пакутаў...»), які ўваходзіць у цыкл «Лірычнае інтэрмецца» ў зборніку «Кніга песень». Расійскі германіст С. П. Гіждэў адзначае: «Цыклы Гейнэ набываюць форму своеасаблівага “лірычнага аповеда” – і ўпершыню гэта ярка выявілася ў двух цыклах “Кнігі песень” – “Лірычнае інтэрмецца” і “Вяртанне на Радзіму”» [3, с. 39–40]. Нам падаецца, што найбольш яскрава можна гэта прасачыць на прыкладзе названага вышэй верша. Гэта своеасаблівая гісторыя няшчаснага кахання паэта, змешчаная ім у васьмі радках: адзін гэты маленькі верш нясе ў сабе сэнс амаль усяго зборніка, і таму гэта, на нашу думку, сапраўды ўнікальны твор. Паглядзім, як успрыняў гэты верш Ю. Гаўрук і ці ўдалося яму адэкватна перакласці яго на беларускую мову.

Aus meinen großen Schmerzen
Mach' ich die kleinen Lieder;
Die heben ihr klingend Gefieder
Und flattern nach ihrem Herzen.

Sie fanden den Weg zur Trauten,
Doch kommen sie wieder und klagen,
Und klagen, und wollen nicht sagen,
Was sie im Herzen schauten [5].

З вялікіх сваіх мучэнняў
Складаю маленькія песні.
Каб лашчыць яе штодзённа,
Каб слаць ёй звонкія весці.

Дарогу знаходзяць песні,
Ды толькі вяртаюцца хутка.
У сэрцы каханае цесна –
Скардзяцца, поўныя смутку [2, с. 45].

(З маіх вялікіх пакутаў [мучэнняў] / Раблю я маленькія песні; / Якія ўздываюць сваё звонкае пер'е / І ляцяць да яе сэрца. // Яны знаходзяць шлях да каханай, / Але вяртаюцца і скардзяцца, / І скардзяцца, і не хочуць сказаць, / Што яны бачылі ў сэрцы. – Тут і далей падрадкоўны пераклад наш. – Ю. І.)

Цікава заўважыць, што Гаўрук спрабуе перадаць рытм арыгіналу – слынны гейнэўскі дольнік. Нельга сказаць, што ў яго гэта атрымалася на сто працэнтаў, але тое, што такая спроба тут ёсць, ужо вялікае дасягненне для беларускай перакладчыцкай школы. Перакладчык, аднак, вымушаны ісці на ахвяры, а таму часам моцна змяняе сэнс. Напрыклад, апошнія два радкі першага катрэна зусім не супадаюць з арыгіналам: у перакладзе песні павінны «лашчыць яе штодзённа», «слаць ёй звонкія весці», тады як Гейнэ кажа пра тое, што песні «ўздываюць звонкае пер'е» і «ляцяць да яе сэрца». У першых двух радках другога катрэна сэнс перакладзены даволі дакладна, толькі песні ўжо проста знаходзяць дарогу, а не дарогу да сэрца каханай. І вяртаюцца ў Гаўрука яны «хутка», тады як у Гейнэ яны проста вяртаюцца. А вось у апошніх двух радках перакладчык увводзіць матыў, якога няма ў арыгінале: «У сэрцы каханае цесна». У Гейнэ ж песні не хочуць казаць, што ў сэрцы каханай. І за гэтым «не хочуць казаць» можа хавацца што заўгодна, нават нешта шмат горшае, чым «цесната». На нашу думку, гэта робіць на чытача большае ўражанне, чым вынаходніцтва Гаўрука. Увогуле ж пераклад добра перадае атмасферу і настрой верша, крыху, аднак, памякчаючы яго іронію і трагізм. Нягледзячы на гэта мы можам прасачыць тут расчараванне рамантыка ў каханні, якое перажываў і ўклаў у гэты паэтычны зборнік малады Гейнэ, таму гэты пераклад можна назваць дастойным.

Знакаміты верш «Ларэлей», або «Ларэля» (у Гейнэ ў апошняй версіі – *Lore-Ley*), таксама быў перакладзены на беларускую мову Юркам Гаўруком:

Ich weiß nicht, was soll es bedeuten,
Daß ich so traurig bin;
Ein Märchen aus alten Zeiten,
Das kommt mir nicht aus dem Sinn.

Die Luft ist kühl und es dunkelt,
Und ruhig fließt der Rhein;
Der Gipfel des Berges funkelt
Im Abendsonnenschein.

Die schönste Jungfrau sitzet
Dort oben wunderbar;
Ihr gold'nes Geschmeide blitzet,
Sie kämmt ihr gold'nes Haar.

Sie kämmt es mit gold'nem Kamme,
Und singt ein Lied dabei;
Das hat eine wundersame,
Gewaltige Melodei.

Den Schiffer im kleinen Schiffe
Ergreift es mit wildem Weh;
Er schaut nicht die Felsenriffe,
Er schaut nur hinauf in die Höh'.

Ich glaube, die Wellen verschlingen
Am Ende Schiffer und Kahn;
Und das hat mit ihrem Singen
Die Lore-Ley gethan [5].

Адкуль ён узяўся, не знаю,
Той сум, што мяне агарнуў.
Чамусьці я ўсё ўспамінаю
Даўнейшую казку адну.

Вільготай вячэрняю вее,
І дрэмле Рэйн стары,
На захадзе палымнее
Вяршыня крутой гары.

Сядзіць там, уся ў праменні,
Дзяўчына дзівоснай красы;
На ёй залатое адзенне,
Як жар зіхацяць валасы.

Яна іх расчэсвае грэбнем,
Чароўную песню пяе.
І песняю тою да неба,
Да сэрца яна дастае.

Рыбак, захапіўшыся песняй,
Пра скалы забыў і віры,
Плыве гарлавінаю цеснай,
Глядзіць на вяршыню гары.

Я ведаю, вецер павее,
І хвалі самкнуцца над ім.
І гэта ўсё ты, Ларэля,
Наклікала спевам сваім [2, с. 89].

(Я не ведаю, што гэта значыць, / Што я такі сумны; / Казка са старых часоў / Не выходзіць у мяне з галавы. // Паветра халоднае, і цяплей, / І спакойна цячэ Рэйн; / Вяршыня гары блішчыць / У свеце вячэрняга сонца. // Прыгажэйшая дзяўчына сядзіць / Цудоўна там, уверсе; / Яе залатыя ўпрыгожванні блішчаць, / Яна расчэсвае свае залатыя валасы. // Яна расчэсвае іх залатым грэбнем / І пры гэтым спявае песню; / Гэта нейкая цудоўная, / Велічная [моцная] мелодыя. // Плывец [шыфер] у маленькім чаўне // Ловіць [слухае] яе з дзікім болем; / Ён не глядзіць на рыфы, / Ён глядзіць толькі ў вышыню. // Я думаю, хвалі паглынуць / Напрыканцы плыўца і човен; / І гэта сваімі песнямі / зрабіла Лорэ-Лэй.)

У плане рытму перакладчыку ў асноўным удалося зрабіць яго падобным да арыгіналу. Але ўсё адно ў Гаўрука гучыць амфібрахій замест гейнэўскага дольніка. Першы катрэн перакладзены вельмі ўдала, нягледзячы на невялікія разыходжанні ў сэнсе. У другім катрэне Рэйн у Гаўрука спіць, тады як у арыгінале ён «спакойна цячэ». І «вяршыня крутой гары» палымнее на захадзе, хаця ў Гейнэ гэтага няма. У трэцім

чатырохрадкоўі дзяўчына ў перакладзе сядзіць «уся ў праменні», чаго няма ў арыгінале. Варта адзначыць, што ў Гаўрука адсутнічае матыў расчэсвання дзяўчынай валасоў, замест гэтага яны ў яго «як жар зіхацяць». У чацвёртым катрэне перакладчык таксама дадае матыў, якога няма ў арыгінале: «І песняю тою да неба, / Да сэрца яна дастае». Гэтым ён замяняе апісанне мелодыі: цудоўная, моцная. У пятым чатырохрадкоўі ў Гаўрука няма «маленькага карабля», або чаўна, на якім плыве шыфер, а таксама няма «дзікага болю», з якім ён слухае мелодыю. «Я ведаю, вецер павее», – заяўляе перакладчык у першым радку апошняга чатырохрадкоўя, хаця матыву ветра не было ў Гейнэ. Затое вельмі дакладна перакладзены апошнія два радкі: «І гэта ўсё ты, Ларэля, / Наклікала спевам сваім». На нашу думку, выдатнейшы верш нямецкага паэта ўсё ж такі добра перакладзены на беларускую мову Гаўруком. Перакладчык не толькі спрабаваў захаваць рытм, але і шмат ўвагі надаў пошукам лексічных адпаведнікаў нямецкім словам, ужытым у арыгінале. І гэтым ён дасягнуў вялікай ступені дакладнасці.

Увогуле ж варта адзначыць, што пераклады Ю. Гаўрука адзначаны кніжнасцю і высокім стылем, у іх амаль няма словаў з народнага ўжытку і простамоўных канструкцый. Гаўрук, з’яўляючыся высокаадукаваным інтэлігентам, пераклаў нямецкага паэта на выключна акадэмічную беларускую мову, зусім яго гэтым не сапсаваўшы. Сам паэт так пісаў пра свае пераклады ў прадмове да зборніка «Кветкі з чужых палёў»: «Я не ведаю, як прымуцца гэтыя “чужыя кветкі” на беларускай глебе, як аднясуцца да іх беларускія працоўныя масы. Можна што і спадабаецца, а тое, што не спадабаецца, няхай пойдзе на ўзбагачванне вопыту» [1, с. 6]. Нам падаецца, пераклады Ю. Гаўрука не толькі ўзбагацілі досвед беларускай перакладчыцкай традыцыі, але і дазволілі беларускаму чытачу новым позірмам паглядзець на творчасць Генрыху Гейнэ.

Літаратура

1. *Гаўрук, Ю.* Кветкі з чужых палёў / Ю. Гаўрук. Мінск, 1928.
2. *Гейнэ, Г.* Выбраныя творы / Г. Гейнэ. Мінск, 1959.
3. *Гіждеу, С. П.* Лирика Генриха Гейне / С. П. Гіждеу. М., 1985.
4. *Чыгрын, І. П.* Гаўрук Юрка / І. П. Чыгрын // Беларускія пісьменнікі: у 6 т. Мінск, 1994. Т. 2. С. 155–158.
5. *Heine, H.* Buch der Lieder / H. Heine. [Электронны рэсурс]. Рэжым доступу: http://de.wikisource.org/wiki/Buch_der_Lieder. Дата доступу: 27.04.2016.